

Broedsucces in Constant Effort Sites in 2013

Het jaar 2013 trapte af met twee koude wintermaanden, waarna de koudste lente in ruim 40 jaar volgde. Eind maart liepen broedvogelkarteerders hun eerste inventarisatierondes in de vrieskou en ijzige wind met mutsen op en handschoenen aan. Door deze koude begonnen veel standvogels pas laat met de eileg. De vraag of er ook effecten zichtbaar zijn van het koude weer op het broedsucces en de overleving, kan voor een aantal soorten worden beantwoord. Daartoe gebruiken we cijfers verzameld met het Constant Effort Site project (CES).

Het CES

Het CES ging in 2013 haar 19e jaar in. Het wordt sinds 1994 georganiseerd door het Vogeltrekstation en Sovon. In dit project vangen vrijwilligers op vaste plaatsen jaarlijks op 12 ochtenden tussen half april en begin augustus zangvogels in mistnetten, en voorzien ze van ringen. Het CES monitort de demografie van vogels: populatiegrootte (totaal aantal gevangen vogels), reproductief succes (aandeel eerstejaars) en overleving (terugvangsten van eerder geringde individuen). Daarnaast geeft het project informatie over broedbiologie en dispersie.

Het vormt hiermee een belangrijke aanvulling op de vastgestelde trends binnen het Broedvogel Monitoring Project (BMP) en het Meetnet Nestkaarten. Over de oorzaken van BMP-trends is vaak weinig bekend. Door trends te combineren met CES-resultaten, wordt er steeds meer duidelijk over effecten van (veranderingen in) reproductie en overleving. Het CES vult het Meetnet Nestkaarten aan met zijn focus op broedvogels van moeras en struweel.

Het aantal CES-locaties in Nederland steeg aanvankelijk, met een piekjaar in 2008 met 45 locaties. Daarna daalde het aantal tot iets onder de 40, mede door de komst van andere populaire ringprojecten, zoals het RAS- en ring-MUS project. In de afgelopen twee jaren kwamen er toch weer nieuwe CES-plekken bij, zodat er in 2013 42 actief waren. Ruimtelijke spreiding en habitatverdeling behoeven wel enige verbetering. Duinen en bossen zijn vooralsnog onderbelicht.

Mager broedsucces standvogels

Standvogels beleefden een moeizaam broedseizoen. De overleving van volwassen vogels was in 2013 wat aan de lage kant, maar viel binnen de marge van de jaarlijkse fluctuaties sinds 1995. Eerstejaars vogels kenden van 2012 op 2013 een echte dip in hun overleving (of beter: in de kans dat een jonge vogel een broedseizoen later terugkeert naar de geboorteplek). Deze was sinds de start van het CES maar twee keer eerder zo laag (figuur 1).

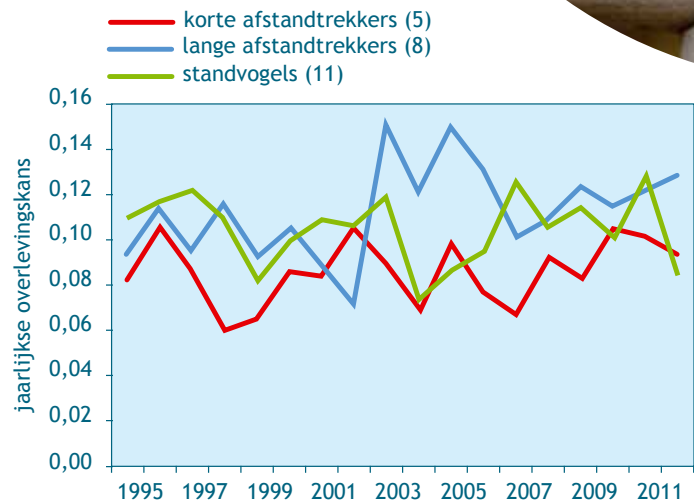
Ook het broedsucces van standvogels

was in 2013 erg mager. Kool- en Pimpelmees zijn representatief voor het gemiddelde beeld: zowel adulte als eerstejaars vogels kenden een duidelijk lagere overleving en de broedresultaten waren relatief slecht (figuur 2). Een link met het koude voorjaars- en winterweer ligt voor de hand. Het zorgde vermoedelijk voor veel sterfte en resulteerde in een late start van de eileg. In vergelijking met het vroege jaar 2012 begonnen Kool- en Pimpelmezen gemiddeld ruim twee weken later met broeden. In sommige regio's kwamen Koolmezen zelfs helemaal niet tot broeden, terwijl bezette nesten relatief kleine legfels en een laag nestsucces hadden. Dit alles suggereert dat vrouwtjes van standvogels in een slechte conditie uit de winter kwamen. De kleinere legfels die hiervan het gevolg waren, resulteerden in relatief weinig eerstejaars gevangen vogels op de CES-plekken. Hoe groot de overlevingskansen van die jongen waren, zal volgend jaar blijken. Standvogels kwamen (net als korte-afstandtrekkers) in 2013 bovendien pas laat tot broeden; de gemiddelde vangdatum van de jonge vogels van deze twee soortgroepen in het CES was zelfs later dan ooit (figuur 3).

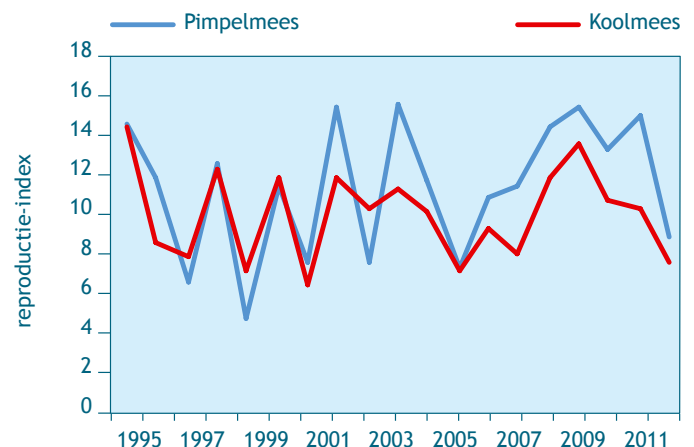
Trekkers doen het beter

Bij de lange-afstandtrekkers was van een laat broedseizoen weinig te merken. Afrika-gangers broeden sowieso pas later dan de andere vogels en lieten in de loop van het CES project amper een vervroeging van het broedseizoen zien.

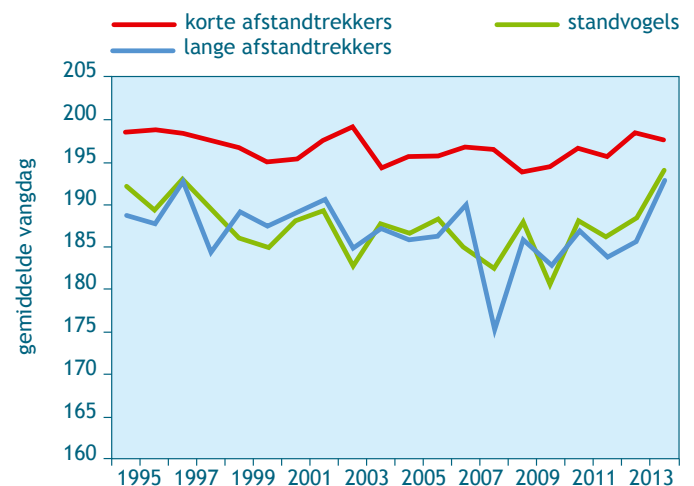
De meeste soorten in deze categorie lijken van gunstige winteromstandigheden in Afrika te hebben geprofiteerd. Met name de overleving van eerstejaars vogels

Figuur 1. Eerstejaars overleving van lange-afstandtrekkers, korte-afstandtrekkers en standvogels, met daarbij vermeld voor hoeveel soorten dit per groep is berekend.

Figuur 2. Reproductie-index van de Kool- en Pimpelmees.

Figuur 3. Gemiddelde vangdatum van jonge vogels in het CES. Standvogels en korte-afstandtrekkers beleefden het laatste broedseizoen ooit, lange-afstandtrekkers waren niet extreem laat

Vogels volgen met een app

Vijf vragen aan winnend team Vogel het uit!

was van 2012 op 2013 gemiddeld genomen goed, behorend tot de topjaren sinds 1995. Voor soorten die in de Sahelzone overwinteren, was het gunstig dat er in het najaar van 2012 veel regen viel, een cruciale factor in de jaarlijkse overleving (zie ook pag 7).

Voor volwassen vogels is het beeld diffuser. Relatief goed was de overleving van enkele voornamelijk in de westelijke Sahel overwinterende soorten zoals Gekraagde Roodstaart, Rietzanger en Grasmus. Een relatief lage overleving lieten Kleine Karekiet, Bosrietzanger en Braamsluiper zien die elders overwinteren.

De reproductie-index toont voor alle lange-afstandstrekkingen samen een gemiddeld broedseizoen. Maar ook hier bestaan er verschillen tussen individuele soorten. Met name typische moerasvogels als Rietzanger en Kleine Karekiet deden het minder goed qua jongenproductie, terwijl juist de ruigte- en struweelvogels het beter deden, zoals Fitis, Grasmus, Bosrietzanger en Tuinfluiter.

De korte-afstandstrekkingen, dus vogels die overwinteren in zuidelijk Europa, kenden ten aanzien van de overleving een gemiddeld jaar. Hun broedsucces was gemiddeld genomen aan de lage kant.

Opvallend was echter het hoge broedsucces van de Rietgors, zeker vergeleken met de lage reproductie van andere moerasvogels. Het is lastig om achter de exacte oorzaken hiervan te komen, ten eerste omdat nestgegevens nauwelijks beschikbaar zijn, of zelfs ontbreken in moerassen. En ten tweede ontbreken exacte gegevens over de voedselbeschikbaarheid in bijvoorbeeld de opgroefase van de jongen. Bij een andere soort, de Tjiftjaf, vielen reproductie en adulte overleving wat tegen.

Het mooie van het CES-project is dat we snel na afloop van het broedseizoen een eerste beeld krijgen van aantallen, broedsucces en overleving van tenminste 28 zangvogelsoorten. Meer informatie over het CES en de hier besproken trends: zie URL.

> sovon.nl/ringen-ces

● **Symen Deuzeman**

Met dank aan: alle ringers, Henk van der Jeugd, Christian Kampichler, Hans Schekkerman en Chris van Turnhout.

Meehelpen aan onderzoek met gezenderde vogels via je smartphone. Binnenkort is het mogelijk dankzij Vogel het uit!, een initiatief van de onderzoekers van UvA-BiTS van de Universiteit van Amsterdam. In oktober vorig jaar won het team de Academische Jaarprijs. Met deze prijs is een app ontwikkeld waarmee je als waarnemer veldgegevens aan de onderzoekers kunt doorgeven. Camilla Dreef is masterstudente Biologie, lid van het winnende team en geeft antwoord op vijf vragen.

Gefeliciteerd met het winnen van deze mooie prijs. Leg uit, wat houdt Vogel het uit! precies in?

Vogel het uit! brengt wetenschap, mensen en natuur samen door gebruik te maken van de nieuwste technologie. Op onze website en met de Vogel het uit!-app kan iedereen onze vogels volgen. Daarnaast kun je als veldmedewerker naar buiten om zelf de wereld van onze vogels te ontdekken, observaties te verzamelen en zo bij te dragen aan ons onderzoek.

Hoe werkt de Vogel het uit!-app?

Met de app kun je routes bekijken die onze vogels hebben gevlogen. Je neemt je smartphone mee naar buiten en gaat naar 'onderzoeksplekken' om gegevens te verzamelen. Bijvoorbeeld door foto's te maken of vragen te beantwoorden. Deze gegevens komen dan in onze database terecht, zodat we ze bij ons onderzoek kunnen gebruiken. Mensen die graag de vogels willen volgen, maar geen smartphone hebben, kunnen ook naar onze website toe.

Waarom zijn die aanvullende gegevens zo interessant?

Door vogels te volgen met GPS-rugzakjes hebben we veel informatie over de plek en het tijdstip waar onze vogels zijn. Het is keer op keer echter een raadsel waarom vogels naar bepaalde plekken gaan en wat ze daar doen. Met Vogel het uit! kunnen we meer informatie over de omgeving van vogels verzamelen en op deze manier leren we meer over de keuzes die onze vogels maken in een snel veranderende wereld.

Welke vogelsoorten volgen jullie met Vogel het Uit?

Met Vogel het uit! volgen we de Lepelaar, Grauwe Kiekendief, Wespindief, Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw, Grutto en Rotgans. Vast en zeker komen er binnenkort weer nieuwe soorten bij.

Vanaf wanneer kunnen we de app gebruiken?

De app zal op 14 mei gelanceerd worden in het NEMO met activiteiten voor jong en oud. Vervolgens organiseren we tijdens de Nationale vogelweek excursies in onze onderzoeksgebieden. Onze onderzoekers geven een lezing en gaan vervolgens met een groep het veld in om Vogel het uit! in praktijk te brengen.

Meer weten

- > www.vogelhetuit.nl
- > www.facebook.com/vogelhetuit
- > www.uva-bits.nl

● **Albert de Jong**